

Är den militära utbildningen i takt med tiden?

1. Inledning

Jag vill fokusera på hur vår utbildningen kommer att påverkas av att vi inför ett sammanhållet ledningssystem i försvarsmakten. Utbildning är det som ger kunskaper hos personalen som är delaktig i ett ledningssystem. Beroende på vilka kunskaper individerna har måste ledningssystemen dimensioneras olika.

Vi har tagit steget in i kunskapssamhället. Kunskap bygger på utbildning.

Jag har valt att inleda med en generell bakgrund i vilken jag belyser min uppfattning om vad ett ledningssystem är, skillnaden mellan militär ledning och administrativ styrning, ledning och information samt hur dessa parametrar bör påverka utbildningen.

Därefter har jag valt att resonera om utbildningen i stort för att avsluta med en sammanfattning.

2. Bakgrund

Ledningssystem

Enligt Försvarsmakten består det militära ledningssystemet av fyra delar: doktrin, organisation, personal och teknik (RRV 1997:49). Denna definition är övergripande och inte särskilt tydlig.

Torleiv Orhaug (1995) har i en artikel i Kungliga Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrifter tagit upp ämnet ledningsvetenskap. I början av artikeln ger han en definition av vad ett ledningssystem är:

”Med ett ledningssystem skall vi förstå alla de hjälpmedel (organisationer, funktioner, tekniska hjälpmedel etc) som en befälhavare, chef, ledare utnyttjar för att komma fram till ett handlingsbeslut, låta detta verkställas och sedan utföra uppföljning för att kontrollera resultatet av besluten / åtgärden” (s.45)

Denna definition stämmer väl överens med min egna uppfattning om vad ett ledningssystem är. Definitionen innebär att alla har rätt när de talar om sitt ledningssystem. Ett ledningssystem kan inte beskrivas i korta termer utan måste ses utifrån perspektivet vem som talar om sitt ledningssystem.

Påverkan på utbildningen.

Den här paradoxen att alla har rätt gäller även vid utbildning. När krav och innehåll anges för en utbildning måste vi beakta vilket perspektiv denne har när han anger sina mål för t ex en utbildning. Det är viktigt att inte en ”falang” blir för dominerande vilket ökar risken för urvattning inom andra områden. För att utbildningen skall bli enhetlig och logisk krävs en central ledning och styrning av utbildningen. Jag tror att detta blir ännu viktigare nu när vi lämnar det gamla kvantitetsförsvaret och övergår till ett hög-kvalitativt försvar som vilar på informationsteknikens grunder och möjligheter.

Militär ledning eller administrativ styrning

För att förstå vad våra ledningssystem skall klara av är det viktigt att vi är medvetna om vilken verksamhet samt uppgifter systemen utvecklas för. Med ledningssystem avses inte bara teknik utan hela definitionen. Jämför vi de engelska och svenska orden för ”ledning” finner vi en intressant skillnad. Med ”command” åsyftar man ”befälsföring” eller ”militär ledning” och med ”management” åsyftar man ”skötsel, förvaltning och ledning” av något. I Nationalencyklopedin, band 1 under ordet *administration*, talar man om administrativa styrning vilken jämförs med det engelska uttrycket management. Funktionen hos och kraven på ett system för administrativ styrning och ett för militär ledning är olika och kan ej jämföras. Kraven blir också annorlunda beroende på vilken nivå de utvecklas mot. Med nivå avser jag stridslednings-, taktisk eller operativ nivå.

Påverkan på utbildningen.

Jag tror inte det är möjligt att i framtiden att utbilda officerare som både skall ha kunskap om militär ledning och administrativ styrning. Vi måste specialiseras mera för att möta framtidens ökade krav inom respektive område. En person, primärt utbildad för att utbilda och leda stridande förband är sannolikt inte den bäst lämpade att även sköta den administrativa styrningen.

Ledningsprinciper.

Det finns idag flera olika ledningsfilosofier samt teorier rörande ”ledning”. I det militära talar vi om ledning genom uppdragstaktik (initiativtaktik) eller ledning genom kommandostyrning (Smedberg 1994). Motsvarande civila beteckning skulle kunna vara målstyrning och toppstyrning.

Enligt min uppfattning har vi vad avser militär ledning relativt bra kunskap på alla nivåer, men när det gäller administrativ styrning saknas mycket kunskap på samtliga nivåer.

Påverkan på utbildningen.

För att kunna använda sig av ledning genom uppdragstaktik krävs det att finns en hög kvalitativ kunskap på alla nivåer och att alla är medvetna om det långsiktiga målen samt att det krävs förmåga att inse uppdragets innebörd satt i ett större sammanhang.

Vad avser ledning måste vi i framtiden vara mycket tydligare när vi talar om vilken ledningsfilosofi vi skall utnyttja. Utbildningen bör inriktas mot att känna till de faktorer och relationer som påverkar möjligheterna till samordning. Endast om tillräckliga kunskaper finns kan ledning genom uppdragstaktik genomföras, annars måste andra metoder väljas för att vi skall nå det övergripande målet.

Information

Kjell Mellberg och Gert Schyborger (1995) har i en artikel publicerad i Kungl krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift angett följande definition för underrättelse.

”Språkligt sett avser termen ”underrättelse” sådan information som man själv med egna medel inte kan iakta. Man behöver ”underrättas” via andra kanaler som dessutom både selekterar och värderar, dvs bearbetar, informationen på ett sådant sätt att den kan direkt kan användas för det önskade syftet”. (s.17)

Detta innebär att det som är information i en funktion är en underrättelse för någon annan funktion. Alla blir i framtiden beroende av varandra för att erhålla en bild av läget.

På varje nivå inom varje funktion genomförs följande sekvens vad avser informationsinsamlingen.

*Vi **insamlar** data och **bearbetar** dessa för att erhålla information för att med egen kunskap **utvärdera** för att detta skall leda till en insikt som är ett **underlag** för ett eller flera beslut.*

Äldre informationssystem hade en automatisk selektering av informationen på varje nivå, mycket beroende på dåtidens tekniska utrustning, samt regler för vad som skulle rapporteras och när. I framtiden kommer fienden att vara mera dold och svårare att detektera, vilket tillsammans med att vi är färre och spridda över större yta, kommer att kräva att vi måste samla på oss en större mängd data som tillsammans ger en bild om var fienden är. Kravet på spridning (delgivning) av denna bild kommer att öka.

Framtidens informationsteknik möjliggör detta men det gäller att tillse att data som läggs ut på *nätet* är väl paketerad (enhetlig och entydigt beskriven) och kvalitetsmärkt. Det vill säga varje sensor, människa som maskin, måste vara väl utbildad eller rätt programmerad för att vi skall kunna utnyttja dess data för att skapa information. Med "nätet" avses alla tänkbara kommunikationskanaler och databasnoder m.m. som ett framtida gemensamt ledningssystem kommer att bestå av.

Påverkan på utbildningen.

Det här ställer nya krav på utbildningen. Alla måste vara medvetna om hur data paketeras och kvalitetsmärks för att vi skall erhålla den funktionalitet vi vill ur vårt framtida ledningssystem.

3. Utbildning.

I texten ovan har jag nämnt några faktorer som påverkar utbildningen när vi nu tar steget att utnyttja informationsteknologins möjligheter till att skapa ett "sammanhållet ledningssystem". Med dessa faktorer som bakgrund anser jag att försvarets utbildning inte är anpassad till framtiden. Jag skall nedan försöka visa och skapa en förståelse för mitt resonemang.

Historiskt perspektiv.

All lägre militär utbildning (med lägre utbildning avses all utbildning upp till FHS TAK) är i grunden mekanisk utbildning, s k "drill". Med det avser jag att vi är vana vid att kunna knyta utbildningen mot en konkret verksamhet som vi bedriver inom förhållandevis snäva ramar. Skälet till detta är vår historia. Detta mekaniska förfaringssätt har kunnat leva kvar utan att vi tappat kompetens beroende på att utvecklingen inte har varit för snabb och komplexiteten hos stridsfältet har varit ringa.

Framtid.

Framtidens officer och soldat kommer mera att vara hänvisade till att fatta beslut på underlag framtagna av datoriserade informationssystem. Den mänskliga känslan för hur striden förlöper samt kontakten med stridsfältet kommer sannolikt att förlora i betydelse. För att kunna fatta rätt beslut och tolka informationen i den virtuella världen krävs andra kunskaper än de som idag lärs ut. Komplexiteten ökar ytterligare för den enskilde genom att vi talar om gemensamma operationer där vi skall kunna "samordna genom befäl" och leda förband från olika vapenslag genom uppdragstaktik. På det framtida "stridsfältet" blir alla beroende av varandra för sin försörjning med underrättelser. Skillnaden mellan försvarsgrenarna kommer också att reduceras då alla arbetar med datoriserade informationssystem. I ett framtidsscenario går det att påstå att det enda som skiljer en infanterist mot en sjöman är miljön de verkar i, dvs utbildningen är densamma.

Förändring av utbildningen.

De ökade kraven på den enskilda individen i framtiden ställer helt nya krav på utbildningen. Det kommer inte att finnas tid till att med nuvarande mekaniska utbildningsätt delge alla individer de kunskaper de behöver i de framtida stridsfältet. För att möta framtidens krav måste utbildningen förändras så att individen ges en bred basplattform av kunskap att stå på. Med denna plattform kan sedan individen utnyttja delar av eller alla kunskaper beroende på i vilken situation de är i.

Enligt min uppfattning kan endast eleven erhålla dessa kunskaper om vi övergår till ämnesorienterad utbildning, "akademisk utbildning". Med ämnesutbildning avses utbildning i grundläggande ämnena så som matematik, sensorteknik m.m.

Ämnesområdena måste ha klara gränser, det får inte finnas tolkningsmöjligheter. Varje ämne bör även indelas i block så att man kan lära ut delar eller all kunskap på en gång. Ämnesdefinitioner måste gälla inom hela försvarsmakten, dvs all utbildning måste i framtiden vara sammanhållen inom hela försvarsmakten.

Denna utbildning måste börja redan på OHS för att avslutas under KHS. På FHS bör inriktningen vara att utbilda chefer som antingen kan leda striden och dess utveckling eller sköta om administrationen. För att möjliggöra detta måste vi skilja ut vad som är nivå-, kompetens- respektive befattningsutbildning. Nivå och kompetenshöjande utbildning bör bedrivas vid våra skolor och vid civila universitet och vara av akademisk karaktär medan befattningsutbildningen, som har mera karaktär av "drill" bör bedrivas vid förbanden eller vid särskilda skolor avsedda för detta ändamål.

Den stora fördelen med detta är att all personal inom försvarsmakten blir jämförbar med varandra vilket möjliggör en större flexibilitet att utnyttja rätt kompetens på rätt plats inom försvarsmakten. Krigsförbandscheferna erhåller också möjligheten att värdera sitt förband genom att studera personalens utbildningsstatus. Han kan då tidigt uppdaga vilka brister han har i sitt förband och vilka övriga kunskaper / kompetenser han måste tillföra för att erhålla ett homogent förband som kan svara mot framtidens krav.

4. Sammanfattning.

Varför fokusera på utbildningen?

Ett av det främsta skälen till tyskarnas överlägsenhet under v k 2 var den att både officerare och värnpliktiga var enhetligt och väl utbildade samt att de var väl förtrogna med vilka krav som ställdes på dem - ett resultat av att man valt ledning genom uppdragstaktik som första princip. (Zetterling 1995)

Den snabba utvecklingen inom IT-området påverkar självklart även försvarsmakten. Både officers- och värnpliktsutbildningen måste anpassas till IT - utvecklingen för att vi även fortsättningsvis skall kunna dra fördelar av den så framgångsrika uppdragstaktiken.

Idag anser jag att det talas om utbildning men några konkreta åtgärder tas inte för att styra försvarsmakten in på den nya vägen "kunskapslyftet". Vi hänger inte med.

För att försvarsmaktens utbildning även i framtiden skall vara av hög kvalitet krävs det att vi;

- har en sammanhållen ledning av utbildningen inom försvarsmakten
- övergår till akademisk utbildning
- prioriterar utbildningen på högsta nivå
- finner gränser mellan nivå-, kompetens- och befattningsutbildning
- satsar långsiktigt.

I och med det förändrade säkerhetspolitiska läget har vi nu en stor möjlighet att utveckla oss i lugn och ro. Varför inte ta chansen?

5. Referenser

Kjell Mellberg, Gert Schyborger: *Behovet av och möjligheterna med teknik för framtida underrättelsetjänst*. Kungl krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, 5.Häftet 1995

Torleiv Orhaug (1995): *Ledningsvetenskap*. Kungl krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift 5.Häftet 1995

RRV 1997:49. *Försvarsmaktens systemutveckling*. Bromma - Tryck, ISBN 917498 281 8, Stockholm

Marco Smedberg (1994): *Om stridens grunder*. Page One Publishing AB, Stockholm

Niklas Zetterling (1995): *Ledning genom uppdragstaktik*. Kungl krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, 5.Häftet 1995

Hans Jevrell